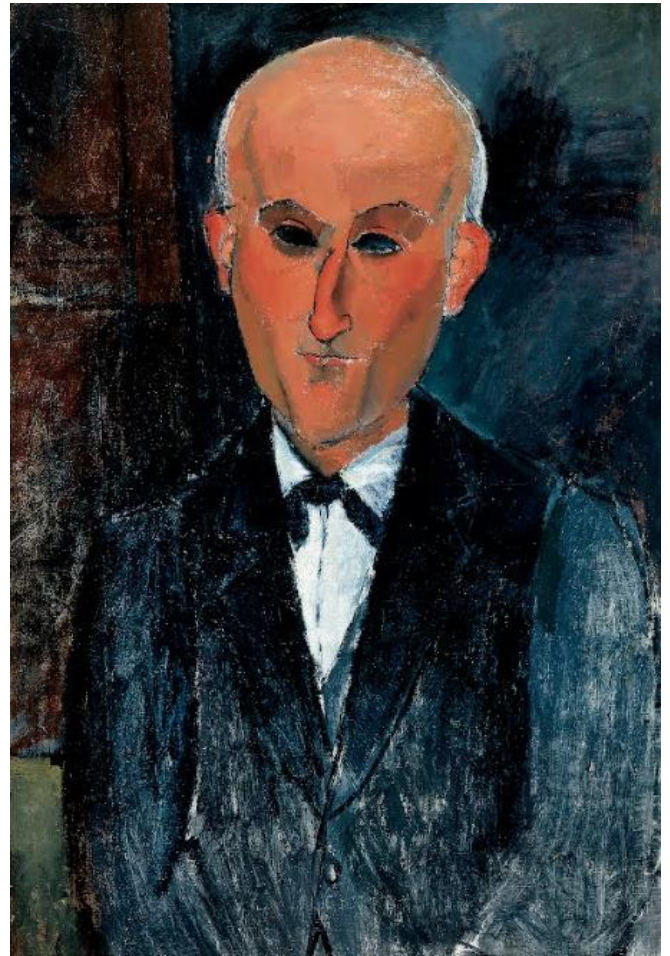

Adrian Grauenfels

Omagiu pentru Max Jacob (1876–1944)

*Domnul Jacob și-a rătăcit umbrela
Doamna Jacob și-a pierdut umbrela
vântul a întors o umbrelă pe dos
cineva are un vârf de umbrelă în ochi
mânerul umbrelei Domnului Max este din fildeș
Buddha se odihnește la umbra unei umbrele
elefantul îi face vânt cu urechile sale blegi
la plajă se plătește pentru o umbrelă de soare
O femeie frumoasă în alb
va purta întotdeauna cu ea o umbrelă albă
asortată cu soarele negru...*
AG

Max Jacob pictat de Modigliani

Poet, artist și critic Max Jacob s-a născut în Quimper, în Bretania, Franța. În anul 1897, s-a mutat în cartierul Montmartre din Paris, unde a împărțit o cameră cu Pablo Picasso și a aderat la comunitatea boemei artistice. Ca să-și permită anumite îndeletniciri artistice, Jacob a acceptat să presteze o serie de munci ciudate, fără a scăpa niciodată de sărăcie. În cele din urmă, greutățile financiare l-au obligat să părăsească Parisul. În opera sa, Jacob a oscilat între simbolism și suprarealism, cu încercări ocazionale de cubism. El a fost considerat o figură oarecum marginală, chiar în timpul vieții sale. Criticul Sydney Levy oferă o interpretare alternativă a identității literare a lui Jacob. „În loc să-l consider pe Max Jacob un cubist eșuat, un suprarealist eșuat, un evreu eșuat sau un nenorocos în orice face, propun să consider marginalitatea lui ca un front, o graniță îngustă care nu aparține niciunui sistem, ale cărui componente artistul le separă, fără sa le încorporeze. În toată opera sa, există semnele fiecărui sistem, care anunță noul, dar păstrează urmele vechiului.” Cel mai cunoscut volum al operei lui Max Jacob, este "Paharul cu zaruri" (1906), care exemplifică stilul său unic de poezie în proză.

Max Jacob la Bateau Lavoire

"Vapor Spălătorie" - botezase Max Jacob o casă în paragină aflată în strada Ravignan la numărul 13, Montmartre. Locația este faimoasă pentru că a găzduit între 1890 și 1914 tineri artiști (ulterior vor deveni faimoși) care trăiau și lucrau în studiouri închiriate. Clădirea era mizerabilă, întunecoasă și murdară. Max Jacob a locuit acolo un timp, casa este pomenită adesea de poet. Într-o conferință ținută în 1937 el spune:

"Picasso a produs la "Bateau" cea ce mai târziu a căpătat numele de "Perioada Albastră" imitându-l vag pe El Greco. Ne plimbam spre vârful colinei Butte Montmartre. Bântuiam toate atelierile de artă și apoi seara, ca să ne amuzăm, improvizam scene de teatru fără spectatori, care se terminau cu explozii de râsete".

Vecinii lui Picasso erau spălătorese de rufe, un vânzător de legume și fructe, oameni sărmani care se plâneau de scandalul făcut nopțile de cățeaua lui Picasso, Frika, legată afară cu un lanț. În memoriile datate 1933 Jacob scrie și mai detaliat: "Ca un hambar este studioul lui Picasso, cu grinzi golașe, pereți de placaj și o podea pe care nu poți merge fără să trezești vecinii. Doamna Coudray, portăreasa cea dulce la închirieri, devenea un zbir și ne astupa gura când eram gălăgioși. Ah ce zile de sărăcie, muncă, prietenie și bucurie". Datorăm lui Jacob marturi despre viața în jurul lui Picasso: prietenie, ironie, flagelare, iată un text datat 1931:

"Picasso era un om cunoscut, dar vizitat doar de Manolo și de un "sărman evreu" (așa îl numea Vollard pe Jacob) care nu crede că este un poet capabil.

Eu locuiam atunci (1904) la Barbès. Am ajuns în stradă Ravignan devreme dimineața. M-am trântit în patul meu fără cearceafuri, mi-am privit masa de lucru și coridorul care ducea spre ușa lui Picasso, decorată cu aforisme și sfaturi. L-am strigat pe nume. Încă buimac de somn, Picasso mi-a deschis ușa. L-am chemat să vadă treptele de piatră ale Parisului hat până departe în Montmartre. Orașul era ca un ocean văzut de sus."

*

Relațiile dintre cei doi nu erau timide. Jacob își asumase rolul de prieten mai copt, avea inițiativă și aer apărător, îl strigă pe tânărul pictor "micuțule". Prietenia lor se reflectă în multe desene făcute de unul celuilalt. Un portret făcut în cerneală de Jacob lui Picasso, ne arată un cap exagerat de mare cu păr negru, ochi sfredelitori, și o mustață subțire care va dispărea curând. La rândul său Picasso face un desen lui Jacob pe hârtia cu antetul unei cafenele, poetul apare din profil privind inteligent printr-un monoclu, cu gura ferm închisă, și o bărbie puternică, masculină, Este un portret al puterii, nu al patosului, fără dominanța vreunei părți. "Nu mai eram un biet funcționăraș comercial" își amintește

Jacob care scrie versuri îndemnat de Picasso care găsea că are talent poetic. Nu credeam atunci că proza și poezia mea vor avea succes mai târziu . Scriam povești pentru copii, trăiam în extremă sărăcie dar nu mai vroiam joburi. Picasso a jucat un rol eliberator pentru Jacob. Robert Guiette descrie scena astfel: Picasso sosit din Spania îl găsește pe Max disperat de pierderea serviciului de funcționar.

"Ce viață e asta? Trăiește ca un poet! Rade-ți barba, fă rost de un monoclu decent. Nu mai arde gazul. "

Astfel, Jacob devine poet. Scrie poezie și într-o scrisoare adresată lui Tristan Tzara în 1916 declară:

“Am decis să fiu poet în 1905 când am publicat 5 poeme în Les Lettres Modernes”. Într-adevăr Jacob devine rapid un adevărat modernist folosind o geografie mobilă, discontinuitatea tonurilor și a registrelor, controlând cu finețe conștiința cititorului. Iată fragmente din textul "Scris în 1904", un bun exemplu de artă fragmentată:

*Dacă îmi amintesc mormântul lui Pilat
e în Vienna or poate în Draguignan
fii lui Abd-el-Kader au făcut poze acolo
ofrande atârinate în aerul proaspăt
Zeițele țes mătasea lor din spuma oceanelor
se las vâdate ca să devină pește aurit în lacul din parc
spălătoresele bat orele ca să treacă timpul
Iar Loira își dezvelește sufletul
cu fiecare meandru...*

Deși s-a născut și a crescut ca evreu, Jacob s-a convertit la catolicism în 1909 după ce a pretins că a avut o viziune asupra lui Hristos. Mai mult, el spera că această convertire îi va oferi un paravan pentru tendințele sale homosexuale „involuntare”. În 1944, în timpul ocupației naziste a Franței, Gestapoul l-a arestat pe Jacob și, în cele din urmă, a fost trimis în tabăra de detenție de la Drancy. A murit acolo de pneumonie la 67 de ani.

Picasso - portretul lui Max Jacob

Max Jacob rămâne unul dintre marii inventatori ai poeziei moderne. Puțini poeți, înainte sau după el, au folosit vise și jocuri de cuvinte atât de reușite pentru a genera un vast corp de poezie. Visele, reale sau inventate, cu cotituri și întoarcerile lor bruște, iar limbajul, cu conexiunile sale misterioase, aparent aleatorii, devin două căi de a

traversa convenționalul și de a vedea straturile cele mai expuse ale realității. Pentru Jacob, poezia în proză este mediul excelent pentru limbaj, pentru a realiza metamorfozele schimbătoare de formă. Poeziile ingenioase, inventive, imprevizibile, poeziile lui Jacob pot fi un joc până la un punct, dar niciodată nu sunt doar un joc. Colecția postumă a lui Jacob, *Derniers poems* (Ultimele poezii), scrisă sub ocupația germană, până la moartea sa la Drancy în martie 1944, relevă seriozitatea sa morală ca poet, acel amestec de vulnerabilitate, umor întunecat, credință religioasă și dăruire pentru poezie. Capodopera sa din 1917, este "Paharul cu zaruri", dar merita să-l citim pe Jacob cel matur. Poeziile finale, ca de exemplu "Ultimele poeme", evidențiază profunzimea viziunii sale exterioare, o claritate a mesajului care este acum departe de suprafața superficială din lucrările anterioare. Aspectul viselor, cel mai evident în poeziile de proză ale lui Iacob, arată tendința de a prolifera oameni, peisaje, sinele însuși, scos din interiorul individului, și de a construi cu aceste elemente prin intermediul unor idiomuri literare, cu un efect tulburător. În „Page d’histoire” („Pagina istoriei”), de exemplu, eleganța se transformă în bestialitate și într-un marele puț subteran care canalizează bolboroselile iadului într-o curte interioară, în timp ce demonii redactează anunțuri de presă și radio. În poemul „Roman d’aventures” (Roman de aventuri), motivul visului clasic de a fi dezbrăcat în public, suferă o serie de schimbări rapide. „Banii cash ai poliției secrete” care par să protejeze goliciunea naratorului ar putea fi „fondurile poliției secrete”, dar în altă traducere ar putea fi și fondurile poliției secrete sau poate „fondurile secrete ale poliției de stat” și de ce nu subsolul poliției statului secret, o probabilă realitate întunecată. O astfel de lectură anacronică sau înșelătoare ar fi plăcut fără îndoială autorului, care credea sincer în forța profetică a poeziei.

Și astfel, călătorim de la Philoctetes până la țărnișele Angliei rușinoase, până la umbra Germaniei naziste, știind că fiecare cuvânt ascunde alte cuvinte și alte lumi. Sensibilitatea finală a acestui poem conține o frază care acționează ca un indiciu asupra întregii poezii a lui Jacob: „Nu prea am înțeles”. Această stare de a nu înțelege, de a fi la îndemâna forțelor confuze și a schimbării unei realități cu alta, apare frecvent în poeziile sale. Ele sunt construite din percepția stării de a te rătăci, sau mai curând, reprezintă o imersiune în propria ignoranță umană. Prevalența calamburului și a ecourilor verbale în poezia lui Jacob nu este redată cu ușurință în limba română. Există totuși locuri, în care engleza și franceza sunt suficient de aproape pentru a lăsa cuvântul să răsună în toate limbile. Propoziția de închidere a „Le soldat de Marathon” („Soldatul Maratonului”) este un exemplu, cu variațiile sale pe cuvântul „prezent” și „prezență”. „Le Cygne” - „Lebada este un text-eseu glumeț care prezintă mai multe provocări. Atributul "glumeț" este o aluzie critică la celebrul psoar de porțelan expus de Marcel Duchamp. Suntem atrași în mare măsură de poeziile în proză ale lui Max Jacob, datorită formelor bine finisate, ca poezii pe deplin funcționale. Ele nu sunt plachete de proză, marcate ca poezie doar de o oarecare „intenție poetică” vagă sau pur și simplu de prezența unor materiale asemănătoare visului. În multe dintre ele domină secvențe ritmice. Luați în considerare, de exemplu, „Rebatissons” (Reconstruire) din "Ultimele poeme". Desigur, este o poezie în proză, dar o putem ușor traduce astfel:

*E necesar
un drăguț de copil
în vârstă de cinci ani,
în bluza lui albastru pal,
pentru a desena
într-un album,*

*pentru ca o ușă
să se deschidă în lumină,
și castelul să fie reconstruit*

*iar vârful pleșuv al dealului
sa fie acoperit cu flori.*

Sunetele se repetă, aliterarea abundă, pauzele și mișcarea sunt încorporate. Sonor, concis și structurat ca o propoziție imensă care ne ghidează până la sfârșit, „Rebattissons” are perfecțiunea unui sonet Shakespearian. Nimic nu este irosit. Dacă Jacob ar fi compus-o ca proză, aceasta are foarte multe de-a face cu dilema generală pe care o are îndepărtarea de la formele obișnuite de versuri - în poezia franceză. În mod clar, există multe alte căi de expresie.

Max Jacob - povești

O poveste fără vreo morală

Odată a existat o locomotivă, atât de politicoasă, încât se oprea pentru a lăsa pietonii să treacă. Într-o zi, un automobil a trecut obraznic peste șine.

Fochistul i-a șoptit în ureche: „Nu ar trebui să-l luăm la poliție?”

"Este tânăr", a spus locomotiva, "nu știe."

S-a mulțumit să scuipe disprețuitoare un pic de aburi pe „mașina sportivă” care a respirat ușurată.

În China

China este Les Buttes Chaumont *) pictat pe un paravan. În fiecare dimineață, patru europeni amenințați cu spânzurarea sunt conduși la eșafod cu mare amabilitate. Execuția este rar prestată. O servitoare de casă, care toarnă o cafea, se uita la mine, mai mult decât la ceașca mea, totuși, nu a vărsat nici măcar o picătură. Ambasadorul francez și muezinul conviețuiesc în liniște și reticență. Totul aici, este îngrijit și curat, un adevărat paradis. Și toate sunt de fapt aparențe.

*) parc elegant în Nord-estul Parisului, construit de Napoleon III în anul 1864.

Antebelic

Ce aglomerare duminică seara pentru acele dansuri la cina! Uită-te la perechea de meseni care se ridică pentru dans. Pălăria strălucitoare a bărbatului este o pereche de aripi, iar doamna dispare cu zgomotul unui porumbel. Săracul meu drag, trebuie să-mi fie milă de tine? Fața dansatorului exprima starea lucrurilor, iar umbrele dintre coloane îți spun unde el te va conduce, printre mesele afumate și stricate.

Pelerinii de la Emmaus

Nu am idee cine a trecut pe acolo. A fost unul dintre acele bistrouri în care tinerețea mea dispăruse. O masă de marmură albă într-un colț și o oglindă banală montată în tot lungul peretelui, apoi ea continua după colț. Purtam o biată bască și mă uitam cu privire care puneă la îndoială ochiul bolnav, pictat în tabloul Domnului. (Chiar dacă arăta ca Ioan Botezătorul, era EL, cu adevărat!) „Deoarece ești Dumnezeu și știi totul, spune-mi când se va termina acest război și”, am adăugat, „cine îl va câștiga”.

- "Vrei să-ți spun, ca să poți deveni profetul barului?" Apoi a rămas tăcut. Se făcu noapte. Nu erau băuturi pe mese.

Final de viață

Jacob, care avea origini evreiești, susținea că a avut o viziune asupra lui Hristos și în anul 1909 și s-a convertit la catolicism. În ciuda speranțelor sale, noua sa religie nu l-a putut scăpa de impulsurile sale homosexuale, despre care a spus cândva: „Dacă cerul este martor al regretelor mele, cerul mă va ierta pentru plăcerile pe care le știe că sunt involuntare”. Notoriu pentru consumul de băuturi abundente, Jacob declara că s-a alăturat comunității artistice din Montparnasse pentru a „păcătui rușinos”. În 1915, a ajuns în stare de ebrietate la înmormântarea iubitei lui Picasso, Eva Gödel, și a încercat să-l seducă pe șoferul dricului. Max Jacob este privit ca o legătură importantă între simboțiști și suprarealiști, așa cum se poate observa în poemele sale de proză și în tablourile sale, a căror expoziție a avut loc în New York în 1930 și 1938. Printre scrierile sale se numără romanul Saint Matorel (1911), versurile Le laboratoire central (1921) și Le défense de Tartuffe (1919), care expune atitudinile sale filozofice și religioase. În cele din urmă, va fi obligat să se mute la Saint-Benoît-sur-Loire, unde s-a ascuns în timpul ocupației germane în timpul celui de-al doilea război mondial. Fratele, sora și cumnatul lui Jacob au fost deportați la Auschwitz unde au fost uciși de nașiști. La 24 februarie 1944, Max Jacob a fost arestat de Gestapo și introdus în închisoarea Orléans. A fost apoi transferat într-un lagăr de munca din Drancy pentru transport la un lagăr de concentrare din Germania. A murit în tabăra de deportare la 5 martie 1944, de pneumonie.

AG - text și traduceri

Editura SAGA 2023

surse: Peter Boyle's translations of Max Jacob